

'של מעשר שני שבירושלים. למ"ד מפני שמכשירה הרי מכשירה'. אף על פי שלרבי מאיר מעשר שני ממון גבוה, ולשיטת הרמב"ם אין אדם יכול להכשיר פירות של חברו בלא רצון הבעלים (כן הקשה בספר מנחת חינוך קס) – אך אמנם גוף הממון שייך לגבוה אבל הרי יש לו לבעל המעשר הזכות לאכלו ולעשות בו כרצונו והרי הוא 'בעלים' גם על הכשר הפירות, להביא עליהם מים, הלכך די בכך לענין זה שיכול להכשירן (עפ"י אבי עזרי הל' חובל ומוזיק ז,ד).

והעיר מדברי קצוה"ח תו שגראה שלא תפס כן. אמנם כבר הוכיחו כמה מהאחרונים שההכשר אינו תלוי בבעלות ממונית אלא במי שבידו לעשות בפירות כרצונו, וכגון גזבר הקדש או אדם שאוכל פירות הפקר – ע' בשו"ת אחיעזר ח"ב א,ג; חזו"א מכשירין א,יב. וכן הוכיח הגרשו"א – ע' במובא בפסחים כ.

דף לו

'כי קא מיבעיא ליה כדעולא אמר רבי יוחנן ריאה שנשפכה כקיתון כשרה, ואמר רבא והוא דקיימא סימפונאה...'. אף כאן מדובר כשנימוח מבפנים וחדרי הזרע קיימים. ואפשר להרגיש הדבר על ידי משמוש היד (טור או"ח תרמח).

משמע שהאתרוג רך ואעפ"כ אפשר שכשר. ולולא דברי הטור היה אפשר לומר שמבחוץ הוא קשה אלא שכשמגעו מרגיש שתכולתו נשפכת מצד לצד (כמוש"כ המאירי).

ונחלקו הדעות האם הצד לפסול הוא מדאורייתא או מדרבנן, ונפקא מינה האם זהו ספק דאורייתא או דרבנן. ובשו"ע (תרמח,ד) נקט כדעה המכשירה בסתם ודעת הפוסלים ב"ש'. וכתב הגר"ז (מובא במשנ"ב) שיש להחמיר במקום האפשר. ומשמע שאם אין לו אחר – יטול ויברך. ואולם באגרות משה (ח"א קפה) כתב להחמיר שלא לברך, כי דעת הרי"ף והרמב"ם אינה ברורה, שלהב"ח גם לשיטתם ספק דאורייתא הוא (וכן כתב ר"א מן ההר בדעתם, להחמיר בספק).

'הכא מאי, דלמא התם הוא דלא שליט בה אוירא הדר בריא אבל הכא דשליט בה אוירא סרוחא מסרחת, או דלמא לא שנא'. פירוש, אעפ"י שלא הדר בריא כשר כל זמן שלא נסרה (כן פירש באגרות משה או"ח קפה).

מזה הוציא לענין אתרוג שארע בו דבר שמקלקלו אבל עדיין לא נסרה, דינו תלוי בספק שבגמרא. ולכאורה היה נראה מפשט דברי התוס' ותור"פ שספק הגמרא האם כיון ששולט האויר הרי זה כטריפה שלא קיימי סימפונות או שמא על אף האויר קיימי, שלכך אמרו שאם ניקב עד חדרי הזרע הרי זה כלא קיימי סימפונאה ופסול. ואם כהאג"מ שאעפ"י דלא הדר בריא פסול, א"כ אפילו ניקב עד חדרי הזרע מאי הוי. וצ"ע. וע' גם במאירי שפירש הספק שמא מבריא שמא אינו מבריא אלא שגרס להפך, שע"י האויר הדר בריא.

'אמר אביי: כי תנן נמי מתני' דומה לכושי תנן. רבא אמר: לא קשיא הא לן והא להו'. רש"י מפרש החילוק בין 'כושי' ל'דומה לכושי' כלפי מקום גידולו; אם האתרוג גדל במקום שכך הוא מראה האתרוגים שם – כשר, ואם במקום שאתרוגיהם ירוקים וזה חריג מטבע גידולו – פסול. ורבא מחלק אפילו בזה שגדל בכוש וכך טבעו, תלוי היכן נוטלו; אם במקומות הסמוכים לשם או במקומות רחוקים שאין רגילים בכזה כלל.

והרי"ף והרמב"ם מפרשים בענין אחר: 'דומה לכושי' – שהוא שחור ביותר כדאדם כושי. ואילו 'אתרוג הכושי' היינו שיש בו שחרות מסויימת אבל אינו שחור ביותר – זה בלבד כשר. וגם בזה ששחרותו

מועטת מחלק רבא בין מקום שגדלים בו אתרוגים אלו למקום שאין גדלים שם (וכן מובא בשו"ע תרמח, יז). לפי דעה זו משמע בבאור הלכה (ד"ה מקום) שאפשר שהכל תלוי במקום שנוטל ולא במקום הגידול, ואם יביא אתרוג שיש בו שחרות מועטת ממקום שאין גדלים בו כאלו למקום שגדלים בו – כשר. ולולא דבריו היה נראה שלהרי"ף אין לנו מקור והכרח כלל לומר שמשנתה הדין לפי מיקומו של האתרוג עתה, שזהו דין מחודש, וי"ל שהכל תלוי במקום הגידול; אם גדל במקום שאין גדלים כאלו – הרי זה שינוי מטבעו ונחשב קלקול, משא"כ כשהוא זן מיוחד בצבע כזה. וכן כתב בספר אבי עזריה הל' לולב.

במקומות רבים מצינו שאביי לא חש לדחיקת הלשון ורבא הקשה עליו מדקדוק הלשון ופירש באופן אחר (ע' במצוין בבכורות ד). אף כאן נראה שהלכו בשיטתם הכללית; אביי מפרש 'הכושי' – הדומה לכושי. ורבא מפרש כושי ממש.

'אתרוג הבוסר, רבי עקיבא פוסל והכמים מכשירין'. לפרש"י מדובר באתרוג קטן כמו פול הלבן. ומהתוס' (כאן ולעיל לא: ד"ה שיעור, וכפי שבאר בשו"ת חכם צבי קסה) נראה שחולקים וסוברים שבזה פסול לדברי הכל שהרי פחות הוא מכאגוז וכביצה. ואולם דעת רש"י שהואיל וסופו לגדול הרי הוא חשוב אעפ"י שהוא קטן (כן באר בשבלי הלקט. וכן פירש בבית יוסף (סו"ס"י תרמח) את דברי התוס' לעיל לא: בסוף דבריהם, ויישב בזה דברי הסמ"ג שמכשיר אתרוג הבוסר כפול הלבן ואעפ"י כ פוסק ששיעור אתרוג בכביצה).

לפי סברא זו יוצא שלא פסלו ר"מ ורבי יהודה באתרוג הקטן אלא אם אין סופו לגדול עוד כשהוא על העץ. אבל אם סופו היה לגדול כשר אף פחות. וצ"ע כי הלא סתמא דמלתא יכול להתעבות ולגדול עוד (עתוס' מ רע"א). ואפשר שלדעת רש"י חכמים המכשירים בוסר חולקים על ר"מ ור"י בשיעור אתרוג שעתיד להתפתח יותר, ואעפ"י כ מודים הם באתרוג שלא יגדל יותר שאין כשר קטן. וכן נראה מהרי"ד שנקט כן בדעת רש"י.

ולהלכה כתב בבאור הלכה (סו"ס"י תרמח) שאין לזו ממשמעות דברי השו"ע שבפחות מכביצה פסול, ורק בכביצה יש להכשיר את הבוסר. (יש לציין שמהרי"ק החזיק בשיטת רש"י. וכן בברכי יוסף יישוב דברי הב"י ממה שהקשה החכ"צ. ע"ע דובב מישרים ח"ג ו).

(ע"ב) 'אבנים מקורזלות מותר להכניס לבית הכסא...' פרטי הדינים שהקלו בשבת לצורך שימוש בבית הכסא – ע' במובא בשבת פא.

'ר' יהודה אומר: אין סוכה נוהגת אלא בד' מינים שבלולב...' לא שכשר לסכך באתרוג עצמו, שהרי הוא מקבל טומאה – אלא בעץ שלו (עפ"י כפות תמרים). ויש מי שכתב שאפילו בפרי סובר רבי יהודה שאפשר לסכך כל עוד לא הוכשר לקבל טומאה (עפ"י ערוך לנר).

ואולם אנו קיימא לן שאין מסככים בכל דבר המקבל טומאה אפילו טרם הוכשר (עתורעק"א אהלות ה, ה, ק"ג ופמ"ג – הובא במשנ"ב תרכט סקכ"ח ועוד). אך יתכן שזה רק לפי מה שלמדנו מ'באספך מוגרנד ויקבד' – פסולת גורן ויקב, ולא גורן ויקב עצמם, אפילו לא הוכשרו (וכן מפורש בתורי"ד לעיל יב), אבל לרבי יהודה שאינו דורש משם כמו שכתבו התוס', סובר שמסככים בכל דבר שבפועל אינו מקבל טומאה. וע"ע בכורי יעקב קונטרס תוספת בכורים; רשימות שעורי הגר"ד לעיל יא. הר צבי יג: אות ג.

דף לו

'אמר להו רבה להנהו מגדלי הושענא דבי ריש גלותא: כי גדליתו הושענא דבי ריש גלותא שיירי ביה בית יד כי היכי דלא תיהוי חציצה'. לפי סברתו שאף לנאותו חוצץ, יש לדון כאשר לוקח הדסים רבים ומעטרם